

Naujosios ūkininkų kartos poreikiams pritaikytos kaimo politikos teoriniai pagrindai

Dalia Vidickienė

*Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas
V. Kudirkos 18-2, LT-03105 Vilnius*

crossref <http://dx.doi.org/10.5755/j01.ppa.17.1.20607>

Anotacija. Straipsnyje analizuojami industrializuoto žemės ūkio verslo modelio potencialą veikiantys faktoriai, dėl kurių ūkininkavimas tampa nepatrauklus ir rizikingas užsiėmimas, ir ryškėjantys naujosios ūkininkų kartos verslo vizijos bruožai. Straipsnio tikslas – remiantis evoliucine metodologija apžvelgti naujausias kaimo vystymo teorijas ir nustatyti, kokios naujos teorijos turėtų papildyti poindustrinio etapo ūkininkavimo sistemą palaikančios kaimo politikos paradigmą, kad ji atitiktų naujosios ūkininkų kartos poreikius. Kaimo vystymo politikos paradigmos integruojančiu pagrindu siūloma į ūkininkavimo veiklų servitizaciją orientuoto verslo modelio teorija, akcentuojanti bendradarbiavimo tarp ūkininko ir jo klientų strategijos svarbą.

Raktažodžiai: naujoji ūkininkų karta, poindustrinis etapas, servitizacija, žemės ūkio ir kaimo politika, verslo modelis.

Keywords: new farmers' generation, postindustrial stage, servitization, agrarian and rural policy, business model.

Įvadas

XXI a. dažnai apibūdinamas kaip poindustrinis, arba žinių visuomenės raidos, etapas, kuriame žmonės atsidūrė visai kitomis vertybėmis pagrįstame pasaulyje, palyginti su keliu šimtmečius trukusia industrine epocha. Šis etapas prasidėjo, kai ūkio struktūroje ėmė dominuoti ne pramonė, o paslaugų sektorius. Pvz., paslaugų sektoriaus dalis 16 Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos šalių 1950–1960 m. vidutiniškai sudarė 39 proc., o 1990–2000 m. – jau 70 proc., o agrarinio sektoriaus dalis per tą patį laikotarpį sumažėjo nuo 25 iki 4 proc. Keičiasi ne tik tradiciškai suklasifikuota ūkio struktūra. Paskutiniame XX a. dešimtmetyje išryškėjo tendencija paslaugas teikti ne tik specializuotose paslaugų įmonėse, bet ir pramonės ar žemės ūkio sektoriaus įmonėse. Ši nauja verslo organizavimo tendencija buvo pavadinta „servitizacija“. Servitizuota ekonomika formuoja naują visuomenės raidos

etapą, pastebimai besiskiriančią nuo ankstesniojo – industrinio – etapo. Poindustrinio etapo skirtumai kasdien vis labiau ryškėja ir gali būti prilyginti ankstesniajam esminiam ekonominės sistemos virsmui pereinant iš agrarinio vystymosi etapo į industrinį, vadinamam „industrine revoliucija“.

Poindustrinio etapo metu esant esminiams ekonominės sistemos ir visuomenės gyvenimo būdo pokyčiams kinta žmonių požiūris į tam tikrų pajamų šaltinių patrauklumą. Ypač aiškiai ši tendencija pastebima nagrinėjant veiklos patrauklumą industrializuotame žemės ūkyje. Kaip rodo statistiniai duomenys ir empirinių mokslinių tyrimų duomenys, daug jaunų žmonių nemato savo ateities žemės ūkio sektoriuje ar kaime, nes mano, kad dabartinė ūkininkavimo sistema yra nepatraukli veikla (White, 2012). Eurostato ūkių struktūros tyrimo, atlikto 2013 m., duomenimis, jaunesnių nei 35 metų ūkininkų dalis ES vidutiniškai sudarė tik 6,5 proc. Lietuvoje šio amžiaus grupės ūkininkų dalis buvo dar mažesnė – 5,6 proc. Ypač ryškiai negatyvus jaunų žmonių požiūris į ūkininkavimą atsiskleidžia mokslininkų, tyrinėjančių šeimos ūkių paveldėjimo procesus, darbuose. Dalyje jų netgi kalbama apie tai, kad artėja šiuo metu išsivysčiusiose šalyse sėkmingai veikiančių ūkio perėmėjų krizė (Burton, Fischer, 2015; Ward, 1996).

Ieškant mažėjančio ūkininkavimo patrauklumo jaunajai kartai priešais, nagrinėjami įvairūs šios veiklos neigiami aspektai. Deja, analizuojant XXI a. atliktų tyrimų medžiagą, labai trūksta apibendrinančio vaizdo. Kol kas dauguma tyrimų daugiausia dėmesio skiria tradicinėms ekonominėms industrializuoto ūkininkavimo nesėkmėms, susijusioms su technologinių inovacijų diegimo problemomis, kylančiomis dėl ūkininkų žinių ir investicijų ūkiui modernizuoti trūkumu, arba tik kuriam nors vienam konkrečiam ekonominiam veiksniai, mažinančiam ūkio veiklos pelningumą, pvz., ūkio dydį. Darbų, kuriuose kompleksiskai analizuojami industrializuotos ūkininkavimo sistemos patrauklumą mažinantys veiksniai, nedaug, be to, juose daugiausia dėmesio skiriama veiksnių reikšmingumo kiekybiniam įvertinimui makroekonominio požiūriu (pvz., Breustedt, Glauben, 2007), o ne ūkininkavimo sistemos organizacinės konstrukcijos pertvarkymo varomųjų jėgų ir krypties identifikavimui, remiantis evoliuciniu požiūriu.

Šio straipsnio tikslas – taikant mokslinės literatūros sintezės ir palyginamosios bei sisteminės analizės metodus, apžvelgti naujausias kaimo vystymo teorijas ir nustatyti, kokios naujos teorijos turėtų papildyti poindustrinio etapo ūkininkavimo sistemą palaikančios kaimo politikos paradigmą, kad ji atitiktų naujosios ūkininkų kartos poreikius. Tyrimas atliktas remiantis evoliucine metodologija, kuri leidžia išryškinti pagrindinius veiksniai, sukeliančius industrinės ūkininkavimo sistemos krizę ir skatinančius ją evoliucionuoti į sudėtingesnę, veiklos servitizavimu grįstą, sistemą, kurių įtaką turėtų padėti reguliuoti naujoji kaimo politikos paradigma.

Industrializuoto žemės ūkio verslo modelio patrauklumo mažėjimas

Nors dauguma išsivysčiusių pasaulio valstybių gyvena industrinėje visuomenėje jau ne pirmą šimtmetį, žemės ūkio sektoriaus industrializacija (šis reiškinys XX a. antrosios pusės literatūroje dažnai vadinamas „modernizavimu“) prasidėjo ne taip

seniai. Ekonominę žemės ūkio istoriją tyrinėjantys autoriai teigia, kad masiškai industrializuoti žemės ūkį pradėta tik po Antrojo pasaulinio karo. Dėl plačiai diegiamų mechanizacijos, elektrifikacijos, irigacijos ir chemizacijos procesų agrarinis sektorius išsivysčiusiose industrinėse (šiaurinėse) šalyse patyrė tikrą revoliuciją (Harwood, R. R. 1990; Clunies-Ross, Hildyard, 2013). Modernizuota žemės ūkio gamybos sistema visų pirma rėmėsi specifine ekonomine logika, pagal kurią buvo išlaikomas tvarus ūkio pajamų lygis, didinant bendrą gamybos apimtį ir gamybos techninį efektyvumą (van der Ploeg ir kt., 2000). Industrializuotos ūkininkavimo sistemos sėkmė rėmėsi verslo modeliu, kuriame buvo derinamos trys gamybos strategijos: ekstensyvaus augimo, intensifikacijos ir specializacijos (Vidickienė, Melnikienė, 2014). Ekstensyvaus augimo strategija buvo įgyvendinama didinant žemės ūkio gamyboje naudojamo finansinio kapitalo mastą ir taip pasiekiant gaminamos produkcijos apimtį augimą ir išgaunant masto efektą. Dėl masto efekto daugiau išteklių turintis ūkininkas tampa pranašesnis už turintį mažiau išteklių. Intensifikacijos strategija buvo įgyvendinama naudojant darbo procesų automatizavimą, taikant žaliosios revoliucijos technologijas ir standartizuotus gamybos organizavimo būdus, leidžiančius tuo pačiu išteklių kiekiu pagaminti daugiau produkcijos, nes industrializuojant žemės ūkį buvo akcentuojamas ne vien žemės produktyvumas, kaip anksčiau, bet ir žmonių darbo našumas ir kapitalo grąža. Be to, žemės ūkio industrializacija skatino mažinti daugiafunkcę veiklą. Specializacijos strategija buvo įgyvendinama pasirenkant gaminti tik tuos produktus, kurie konkrečiam gamintojui leidžia įgyti konkurencinį pranašumą. Specializuoti ūkiai pradėjo auginti tik vieną pasėlių rūšį, apsedami kviečiais, kukurūzais ar sojomis labai didelį plotą. Mėsos, pieno ir kiaušinių gamyba buvo atskirta nuo augalininkystės, taip pat specializavosi auginti vienintelę gyvūnų veislę ir vykdyti tik vieną konkrečią funkciją, pvz., gyvulių veisimą.

XX a. pabaigoje tokio verslo modelis, orientuotas į masto efektą, produktyvumo didinimą ir siaurą specializaciją, nebeteko sėkmės. Įtaka turėjo tai, kad vis daugėjo veiksnių, turinčių negatyvų poveikį ūkininkavimo patrauklumui. Visų pirma, iš esmės padidėjus darbo našumui, taip pat panaudojus pinigines ir žemės ūkio politikos priemones, gana greitai išnyko dėl Antrojo pasaulinio karo išsivysčiusiose šalyse atsiradusios maisto produktų trūkumo problemos, o nuo XX a. 8-ojo dešimtmečio vidurio netgi susikūrė žemės ūkio kilmės prekių perprodukcija pasaulio rinkose. XX a. pabaigoje didinti bendrąją gamybos apimtį tapo nepageidautina ne tik dėl rinkų prisotinimo, bet ir dėl padidėjusių maisto pramonės galimybių apsirūpinti ne žemės ūkio gamintomis žaliavomis, taip pat dėl stiprėjančios opozicijos produktų pertekliaus „dempingo“ pasaulio rinkose politikai (Renting et al., 2003). Ūkininkai prarado stimulą pagaminti kuo daugiau produkcijos, kartu neveiksminga tapo ekstensyvaus augimo strategija.

Kitas svarbus veiksnys, dėl kurio ūkininkavimas tapo ne toks patrauklus, buvo labai didėjančios gamybos sąnaudos, sumažinusios industrializavimo pradžioje atsiskleidusias galimybes išgauti didžiulį produktyvumą diegiant intensifikacijos strategiją. Tai iš dalies buvo susiję su vadinamuoju „technologijų malūno“ poveikiu

(Cochrane, 1979), nes bijodami prarasti mažiausias gamybos sąnaudas ūkiai nuolat buvo priversti investuoti į naujas technologijas. Panašų poveikį gamybos sąnaudų didėjimui turėjo augantys maisto pramonės ir mažmenininkų reikalavimai tiekiamų produktų kokybei. Priėjimas prie rinkų tapo vis labiau priklausomas nuo ūkininko gebėjimų laikytis nustatytų kriterijų, susijusių su produktų įvairove ir išvaizda, lankstaus tiekimo užtikrinimu ir galimybe gauti aukštesnės kokybės produkto etiketę (Renting et al., 2003). Anot Wardo (1993), net ir sukantis „reguliavimo priemonių malūnui“, su šių reikalavimų įgyvendinimu susijusios papildomos sąnaudos retai kompensuojamos didesne finansine grąža.

Trečiasis veiksnys susijęs su didėjančiais reikalavimais gamtos apsaugai. Ūkininkai buvo priversti kasmet papildomai investuoti, kad galėtų įvykdyti naujai diegiamas aplinkos apsaugos normas, gyvūnų gerovės standartų ir sanitarinių priemonių reikalavimus. Standartinės, intensyviais būdais gaminamos produkcijos gamybos skatinimas buvo pripažįstamas kaip darantis vis didesnę žalą gamtai ir imtas kritikuoti. Tai ėmė kelti abejones dėl specializacijos strategijos pranašumų.

Ketvirtasis veiksnys buvo didėjantis verslo aplinkos dinamiškumo laipsnis. Anksčiau aplinkos dinamiškumo sukeltos problemos buvo aktualiausios pramonėje ir paslaugų sektoriuje, tačiau paskutiniame XX a. dešimtmetyje su naujais iššūkiais, susijusiais su verslo sąlygų neapibrėžtumu ir nuolatine situacijos kaita, vis dažniau ėmė susidurti ir ūkininkai. XX a. 9-ajame dešimtmetyje daugelyje išsivysčiusių valstybių pradėjus diegti laisvų rinkų ir laisvos prekybos modelį, veikla žemės ūkyje darėsi vis rizikingesnė. Ypač skaudžiai tai pajuto siaurai specializuoti ūkiai, gaminantys masinę žemės ūkio produkciją eksportui. Vis didesnę riziką žemės ūkio verslui taip pat kelia klimato kaita.

Penktasis svarbus veiksnys, mažinantis ūkininkavimo patrauklumą, buvo ekonomikos globalizacija, kuri ūkininkavimo sėkmę darė vis labiau priklausomą ne nuo asmeninių pastangų, bet nuo pokyčių liberalizuotose maisto, energetinių ir kitų žemės ūkiui reikalingų išteklių rinkose. Be to, ekonomikos globalizacija sudarė išsivysčiusioms šalims naujų galimybių apsirūpinti pigesniais maisto produktais. Aukšto gyvenimo lygio standartus pasiekusių šalių žemdirbiams tapo sunku konkuruoti su šalimis, kur darbo jėga labai pigi.

Dėl visų minėtų veiksnių mažėjo žemdirbių ūkių gyvybingumas. Kaip teigia M. Mazoyeris ir L. Roudart'as, „daugumai pasaulio žemdirbių tarptautinės pagrindinių maisto produktų kainos yra pernelyg mažos, kad jie galėtų save išlaikyti ir atnaujinti savo gamybos priemones, dar mažiau galimybių jie turi investuoti ir didinti savo ūkį“ (Mazoyer ir Roudart, 2006, p. 14). Kaimo politikai kilo uždavinys surasti naujų priemonių, padedančių palaikyti žemdirbio ūkio gyvybingumą.

Radikalių inovacijų diegimas visada yra sudėtingas ir skausmingas procesas. Todėl žemės ūkio politikoje į poindustrinės visuomenės keliamus iššūkius pirmiausia buvo mėginama reaguoti ne iš esmės keičiant požiūrį, bet analizuojant žemės ūkio tvarumo mažėjimo priežastis ir ieškant dominuojančio verslo modelio tobulinimo būdų. Siekiant sumažinti vis didėjančią ūkininkavimo riziką, žemės ūkio politikos priemonėmis imta skatinti ūkininkus specializacijos strategiją keisti veiklų

diversifikavimo strategija. Buvo remiami įvairiais veiklų derinimo variantais, naudojant tiek susietą, tiek nesusietą diversifikaciją. Tačiau daliai ūkininkų veiklų diversifikavimo strategija netapo veiksminga priemone, užtikrinančia iš ūkininkavimo išgyventi leidžiantį pajamų lygį. Atsižvelgdami į vis stiprėjančią išvardytų veiksmų poveikį, jie ūkininkavimą ima laikyti nepatraukliu ir rizikingu užsiėmimu. Remiantis empiriniais tyrimais, aukšto ekonominio išsivystymo šalyse per pastaruosius du dešimtmečius stebimas ne tik šeimos ūkių įpėdinių trūkumas, bet ir asmenų, kurie norėtų perimti į pensiją išeinančių ūkininkų ūkį, stoka apskritai (Baker et al., 2016; Chiswell, 2012; Uchiyama et al., 2008). Šis reiškinys įvardijamas kaip ūkio perėmėjų krizė (Burton, Fischer, 2015; Ward, 1996).

Naujosios ūkininkų kartos verslo modelio vizija

XXI a. imta kalbėti apie naująją ūkininkų kartą, kuri ieško industriniame žemės ūkio sektoriaus vystymo etape susiformavusio verslo modelio alternatyvų. Naujoji ūkininkų karta priešpriešinama žemės ūkio industrializavimo etapo metu susiformavusiai ūkininkų kartai. Ji apibūdinama kaip inovatyvių ūkininkų grupė, siekianti naudoti kitokį verslo modelį, orientuotą į iš esmės pasikeitusią verslo aplinką ir visuomenės gyvenimo būdą.

Tyrimai rodo, kad kitokių ūkininkavimo kelių ieškantys žmonės apima pačius įvairiausius visuomenės sluoksnius, besiskiriančius amžiumi, pajamų ir išsilavinimo lygiu, gyvenamąja vieta, taip pat pagal etninius ir rasinius požymius (Hamilton, 2011a), t. y. ji nėra homogeniška pagal industrinėje visuomenėje dažniausiai naudojamus klasifikavimo kriterijus. Empirinių tyrimų rezultatai rodo, kad didelę dalį naujosios kartos ūkininkų sudaro naujokai, neturintys su tradicine ūkininkavimo veikla susijusio išsilavinimo ir jokios patirties šioje veikloje (Barbieri, Mahoney, 2009; Fairbairn et al., 2014; Suwan, Opatpatanakit, 2015). Į naująją ūkininkų kartą linkę įsiliesti ne tik jauni, bet ir vyresni žmonės, iki tol buvę miestiečiai. Jie į verslą ir gyvenimą kaime žiūri per savo sukauptos profesinės ir gyvenimiškos patirties prizmę, o naują verslo modelį kuria planuodami išėję į pensiją likti gyventi kaime. Gerai išsilavinę naujosios kartos ūkininkai, iki tol buvę miestiečiai, turi gerokai daugiau idėjų ir galimybių susikurti pajamų šaltinius ūkininkaujant netradiciniais būdais. Ypač daug įtakos daro žinios informacinių ir marketingo technologijų srityje. Be to, kai kurie šios ūkininkų kartos atstovai nebūtinai planuoja imtis verslo kaime. Susikurti pajamų šaltinį kai kam pavyksta įgyvendinant ūkininkavimo mieste projektus. Itin aktyvų vaidmenį kuriant inovatyvius verslo modelius atlieka moterys (Hamilton, 2011a).

Pradžioje naujosios ūkininkų kartos verslo vizija buvo siejama su siekiu nuo ilgos maisto tiekimo grandinės pereiti prie maksimaliai sutrumpinto jos varianto, t. y. kuriant ūkininkų rinkas ir tiesiogiai parduodant ūkyje užaugintus maisto produktus jų galutiniams vartotojams (Coster, 2004; Coster, Kennon, 2005; Guthrie et al., 2006). Masiškai industrializavus žemės ūkį, tarp ūkininko ir jo pagamintų maisto produktų galutinių vartotojų įsiterpė daugybė kitų ūkio subjektų: perdirbėjai, sandėliuotojai, transportuotojai, prekybininkai. Absoliuti dauguma namų ūkių išsivysčiusiose

valstybėse maisto produktus ėmė įsigyti prekybos centruose, o apsirūpinti maistu ūkininkų turguose tapo ne taip populiaru. JAV, Kanadoje, Australijoje, N. Zelandijoje ūkininkų turgūs išnyko visiškai, tam tikra dalis maisto produktų rinkos ūkininkų turguje išliko tik keliose šalyse (Italijoje, Prancūzijoje, Ispanijoje), kurių kultūroje maisto kokybei skiriamas ypatingas dėmesys (Guthrie et al., 2006). Maisto tiekimo grandinės ilgėjimas darė didžiulę įtaką ūkininkų pajamoms. 6–7 dešimtmetyje ūkininkai gaudavo 40–50 proc. prekybos centruose nustatytos maisto produktų kainos, o nuo 8-ojo dešimtmečio išsivysčiusių šalių ūkininkų dalis paprastai nesiekia daugiau 10 proc. (Guthrie et al., 2006). Naujoji ūkininkų karta ėmėsi iniciatyvų formuoti alternatyvias vietinio maisto rinkas – atgaivino tradicinius ūkininkų turgelius miestuose, kūrė parduotuves savo ūkyje, pristatė maisto produktus į užsakovo namus ar darbovietę ir t. t. Tačiau daug tokių iniciatyvų patyrė nesėkmę, nes nedidelės ūkininkų grupės neturėjo pakankamai gebėjimų ir galios pasipriešinti globalioms maisto rinkoms. Nors tokias iniciatyvas pradėta remti, pvz., nuo 2015 m. ES teikiama parama „trumpos maisto tiekimo grandinės“ projektams, paramos modeliai nėra orientuoti į poindustriniam ūkininkavimo būdai aktualiausia dalyką: bendradarbiavimo ryšių su vartotoju užmezgimą teikiant paslaugas, kai maisto produktus imama pristatyti ar net gaminti pagal jų vartotojų užsakymus.

Kitą paraleliai besiformuojančią naujosios ūkininkų kartos grupę sudarė „žaliojo verslo“ entuziastai, reaguojantys į vartotojų baimę dėl savo sveikatos, itin sustiprėjančią pasireiškus snukio ir kanopų, paukščių gripo ir pan. ligų epidemijoms, pradėjus masiškai prekiauti nauja genetiškai modifikuotų produktų rūšimi ir pan. Didėjant nepasitikėjimui industriniais gamybos būdais pagaminto maisto, pilno įvairių natūralių priedų, kokybe, taip pat nerimaujant dėl gyvūnų gerovės ir intensyvios žemės ūkio gamybos poveikio gamtai, kūrėsi alternatyvaus maisto gamintojų grupės (Szmigin, Maddock, Carrigan, 2003). Dauguma jų savo ūkininkavimo viziją konstruoja siekdami dviejų tikslų: 1) gaminti kuo didesnę mitybinę ar rekreacinę vertę turinčius produktus; 2) optimizuoti gamtinių išteklių vieneto naudojimo produktyvumą taip, kad būtų nepažeista vietos ekosistemos komponentų sąveika erdvėje ir laike. Tačiau į žaliojo verslo veiklas orientuotų ūkininkų antrepnieriškas požiūris retai sulaukia valdžios palaikymo, nes daug naujosios ūkininkų kartos inovatyvių idėjų viršija paramos žemės ūkiui priemonių finansavimo taisyklės.

Trumpa tiekimo grandine ar ekologišku požiūriu į vartojimą pagrįstų verslo modelių diegimas apima tik dalį naujosios ūkininkų kartos iniciatyvų. Empiriniai tyrimai rodo, kad veiklų įvairovė labai didelė, ji visų pirma pasirenkama pagal naujosios ūkininkų kartos atstovų pomėgius ir pageidaujamą gyvenimo stilių (Hamilton, 2011b; Pinto-Correia et al., 2014). Naujosios kartos ūkininkai imasi įgyvendinti įvairius gastronomicinio, edukacinio ir sveikatinimo turizmo projektus. Taip pat populiarėja tokios paslaugų sektoriaus elementų turinčios ūkininkavimo formos kaip sodų ir daržų nuomos miestiečiams projektai, bendruomeninis ūkininkavimas (angl. community-based agriculture), kai prie žemdirbiškos veiklos ir (ar) jos finansavimo prisideda būsimieji šios produkcijos vartotojai ir pan. Kadangi

paslaugų visuomenei būdingas ne tik kiekybinis paslaugų sektoriaus dominavimas ūkio struktūroje, bet ir aukštos kvalifikacijos reikalaujančių paslaugų dalies augimas visose paslaugose (Buera, Kaboski, 2012), iš miesto atsikeliantys naujakuriai ūkininkavimą integruoja su savo ankstesne profesine patirtimi ir išsilavinimu. Jų žinios tampa esminės vystyti ne tik grynai žemdirbiškus, bet ir kompleksinius servitizuotus verslus. Kaip sėkmingi ir besiplečiantys tokio pobūdžio verslų pavyzdžiai gali būti gyvūnų terapijos ar gydomųjų sodų (daržų) paslaugų teikimas, kai reikia suderinti galias gyvūnų arba augalų priežiūros ir medicinos bei psichologijos ir edukologijos žinias.

Naujieji ūkininkai tampa svarbia organizacine jėga kaimo ekonomikai ir bendruomenei vystyti (Hewitt, 2009). Kaimo išteklių panaudojimas, teikiant keleto profesijų žinias integruojantį paslaugų paketą, į kurį įtraukiami ir tokie kaimiški teritorijų specifiniai pranašumai: klientų buvimas gryname ore, gražiam kraštovaizdyje, maitinimasis šviežiu vietos ūkininkų tiekiamu maistu ir pan., gali tapti svarbiu depopuliuojančio kaimo gyvybingumą didinančiu veiksniu. Deja, dabartinėje žemės ūkio ir kaimo politikoje mažai skiriama dėmesio naujosios ūkininkų kartos interesams ir planams, o visiškai kitoks, radikaliai inovatyvus, jų požiūris nelaikomas svarbiu veiksniu, galinčiu lemti visuomenės sveikatai svarbią mitybos kultūrą, gamtinių išteklių naudojimo tendencijas ir XXI a. kaimo ateitį.

Į naujosios ūkininkų kartos poreikius orientuotos kaimo politikos teoriniai pagrindai

XXI a. pradžioje žemės ūkio ir kaimo politika išlieka viena iš svarbiausių viešosios politikos sričių ne tik besivystančiose, bet ir aukštą išsivystymo lygį pasiekusiose šalyse. Šioms politikos priemonėms diegti skiriami didžiuliai finansiniai ir žmogiškieji ištekliai. Nors kaimo politikoje nuolat atsiranda naujų idėjų, gilesnė jų turinio ir santykio su senosiomis idėjomis analizė rodo, kad ne tik priimant politinius sprendimus, bet ir daugumoje mokslinių tyrimų atsparos tašku vis dar tebėra industrinės visuomenės laikotarpiui būdingos nuostatos. Labai mažai yra darbų, kuriuose siūlomos naujos kaimo politikos idėjos ar net paradigmos. Jas mėginama pagrįsti atsižvelgiant į platesnį kontekstą, susieti juos su industrinio ir poindustrinio visuomenės vystymosi etapų skirtumais ir naujosios ūkininkų kartos poreikiais susikurti tvarų ir patrauklų verslą.

Ieškant pagrindinių naujos kaimo plėtros politikos paradigmos dimensijų, aktualių poindustriniame etape, pastaruoju metu intensyviai kuriamos įvairios naujos teorijos. Kaip žinomiausios gali būti paminėtos postproduktyvaus žemės ūkio ir kaimo vystymo teorija, kaimo endogeninio vystymo teorija, į vietovę orientuoto kaimo plėtros teorija, tinklaveikos teorija. Tačiau visomis jomis pabrėžiamas tik kuris nors vienas industrinės žemės ūkio plėtros paradigmos bruožas, jam pateikiant linijiniu mąstymu pagrįstą priešybę: intensyvus–postproduktyvus, egzogeninis–endogeninis, sektorinis–regioninis, centralizuotas–decentralizuotas valdymas.

Postproduktyvaus žemės ūkio ir kaimo plėtros teorija akcentuojama industriniam ūkininkavimui sėkmę atnešusios identifikacijos strategijos žala gamtai ir siūloma ją

keisti į požiūrį, kad „ūkininkavimas turi būti ekologiškai jautrus, nesiekti didžiausio derlingumo ir ieškoti galimybių papildyti iš ūkio gaunamas pajamas naudojant turimus žemės ir kitus išteklius ne žemės ūkio veiklai“ (Jack, 2007, p. 910). Politikos priemonių kontekste joje siūloma, kad žemės ūkio sektoriaus pasiekimų, suvokiamų kaip gamybos produktyvumo didėjimas, skatinimas būtų keičiamas į kompleksinio kaimo išteklių panaudojimo būdo versle skatinimą.

Endogeninio vystymo teorija propaguoja priešingą veikimo būdą tradiciniams politikos sprendimų priėmimo „iš viršaus“ modeliui. Joje dėmesys nuo industriniam etapui būdingos egzogeninės vystymo paradigmos, orientuotos į išorines rinkos diktuojamas jėgas, buvo nukreiptas į vidinių veiksnių varomą vystymosi procesą. Endogeninio vystymo teorija akcentuojama būtinybė susitelkti į geresnį vietos išteklių panaudojimą ir kaimo gyventojų dalyvavimą priimant sprendimus dėl to, kaip šiuos išteklius naudoti. Kai kurie autoriai netgi mano, kad tai vienintelis būdas apsaugoti kaimo vertybes ir taip sustiprinti kaimo ekonomiką (Shortall, Shucksmith, 1998). Ypač svarbu pabrėžti dar vieną išskirtinį endogeninio vystymo koncepcijos bruožą, tiksliai suformuluotą M. Bassand'o (1986). Jis teigė, kad, priešingai nei tradiciškai teigiama, kad vystymasis nustatomas naudojant piniginius ir kitus kiekybinius rodiklius, naujoje vystymo sampratoje ypač svarbūs tampa kokybiniai ir struktūriniai rodikliai.

Kitoje, „į vietovę orientuotoje“ (angl. place-based), kaimo plėtros teorijoje į pirmą vietą iškeliamas ne žemės ūkio sektoriaus, o kaimo, kaip specifinio teritorinio vieneto, plėtros vaidmuo, t. y. sektorinė, „į žemės ūkį orientuota“, politika priešpriešinama regioninei politikai. Šį požiūrį ypač remia Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (OECD, 2006). „Į vietovę orientuota“ kaimo politikos teorija apima dalį endogeninės koncepcijos teiginių, pabrėždama būtinybę į sprendimų priėmimą įtraukti vietos aktyvistus, nevyriausybinės organizacijos ir vietinės valdžios atstovus. Tačiau ji atsižvelgia ir į išorines kaimo raidą nulemiančias jėgas.

Pratęsiant mokslinius debatus apie egzogeninį ir endogeninį kaimo vystymą, pradėjo formuotis kaimo vystymo tinklaveikos būdu teorija. Tinklaveikos teorija siūlo „trečiąjį kelią“ (Lowe ir kt., 1995), integruojantį abu požiūrius, nes bendradarbiavimo tinklas nesusikuria be tam tikrų išorinių veiksnių poveikio ir neveikia, jei nėra vidinių paskatų. Be to, vystant tinklaveikos teoriją aiškėja, kad tinklaveikos santykiai iš esmės skiriasi nuo mainų santykių, skirtų perleisti nuosavybės objektą. Deja, taikyti tinklaveikos teoriją žemės ūkio ir kaimo politikoje kol kas sudėtinga, nes mokslinėje ir profesinėje literatūroje trūksta teorinių modelių, siūlančių veiksmingus tinklo panaudojimo mechanizmus ūkininkaujant ir vystant kaimo vystymo politiką (Horlings, Marsden, 2010).

Nepaisant to, kad kaimo politikos prisitaikymo prie besikeičiančių sąlygų galimybes tyrinėjančiuose darbuose dar nekalbama apie poindustriniame etape plintantį servitizuoto verslo modelį, visose minėtose kaimo vystymo teorijose akcentuojamas kuris nors servitizuotos ekonomikos vystymui būdingas aspektas, iš esmės besiskiriantis nuo industrinės ekonomikos vystymo. Mokslininkai, tyrinėjantys

servitizuotų įmonių veiklos tobulinimo, naudojant industrinei ekonomikai būdingas priemones, kliūtis, teigia, kad, be paslaugų industrializavimo, egzistuoja ir kiti būdai, leidžiantys užtikrinti veiklos servitizavimo sėkmę. Autorės nuomone, į ūkininkavimo veiklų servitizaciją orientuoto verslo modelio teorija galėtų būti integruojantis pagrindas kuriant poindustrinio žemės ūkio ir kaimo vystymo teoriją, nes, apibendrinus naujausių kaimo vystymo teorijų akcentuojamus aspektus, galima teigti, kad pagrindinė naujosios kaimo vystymo politikos paradigmos formavimo kryptis sutampa su industrinio verslo modelio transformavimo kryptimi. Deja, priešingai nei pramonės įmonių prisitaikymo prie poindustrinio etapo sąlygų tyrėjai, kurie jau tris dešimtmečius aktyviai kuria produktų ir paslaugų teikimą integruojančius verslo modelius ir analizuoja jų sėkmę lemiančius veiksnius, agrarinio ir maisto ūkio tyrėjai verslo modeliams, jų tvarumui ir inovatyvių modelių kūrimui vis dar skiria mažai dėmesio (Ulvenblad et al., 2014). Nors pastaruoju metu akademinėje literatūroje žemės ūkio sektoriaus tvarumo tema analizuojama labai dažnai, tyrimai nėra orientuoti į ūkininkavimo verslo modelio inovacijų tyrimus poindustrinės visuomenės sąlygomis, kai nuo „į produktą sutelkto“ modelio siekiama pereiti prie „į paslaugas sutelkto“ modelio.

Apibendrinus naujausius servitizuoto verslo modelio tyrimus pramonės sektoriuje (Kindström, 2010; Reim, 2015; Foss, Saebi, 2017) ir minėtų kaimo vystymo teorijų pasiekimus, galima daryti prielaidą, kad didžiausią potencialą, šalinant naujosios ūkininkų kartos vizijų pavertimo realybe kliūtis ekonominės politikos priemonėmis, turi parama bendradarbiavimo strategijoms naudoti. Tyrimai, analizuojantys servitizuotų pramonės įmonių sėkmės veiksnius, rodo, kad paslaugų ekonomikoje aktualiausias tampa ne investicijos, naujos gamybos technologijos ir darbuotojų specializacijos vystymas, bet visų suinteresuotų asmenų veiksmų koordinavimas. Teikiant paslaugas vis labiau plinta bendros kūrybos (angl. co-creation) paradigma (Ramaswamy, Ozcan, 2014) besiremiantis verslo modelis, kai dalį naujos vertės sukuria ne paslaugų teikėjas, bet jo klientas. Paslaugų užsakovo įtraukimo į naujai kuriamą vertę laipsnis gali būti įvairus, tačiau paslaugų teikėjas visada įneša savo indėlį. Atsižvelgiant į šį esminį naujos vertės kūrimo patobulinimą, pagrindiniu ateities uždaviniu mokslininkams tampa paslaugų teikėjų ir vartotojų tarpusavio bendradarbiavimo modeliavimas. Norint sukurti veiksmingus ekonominio bendradarbiavimo modelius, reikia konceptualiai naujo požiūrio į sinergetinio efekto išgavimo būdus ir tiekimo grandinės valdymą.

Tiekimo grandinės valdymas. Dabar ūkininkams, norintiems pereiti nuo ilgos tiekimo grandinės prie maksimaliai sutrumpinto jos varianto, teikiama parama, kuri reglamentuojama remiantis linijiniu tiekimo procesų modeliu. Ligšiolinė tiekimo grandinės valdymo teorija laikėsi prielaidos, kad svarbiausias elementas tiekimo procese yra materialinė prekė, o tiekimo grandinės valdymo tikslas – užtikrinti sklandų daiktų judėjimą nuo jų gamintojų iki galutinio vartotojo. Kai pramonės įmonės ėmėsi servitizuoti savo veiklą, paaiškėjo, kad jų vadybininkai nežino, kaip organizuoti paslaugų teikimo procesą, nes daiktų tiekimui pritaikyti modeliai netinka paslaugų teikimo valdymui (Mark, Carlos, 2008). Todėl kyla daug klausimų, kaip gamintojai

turėtų valdyti sistemą „produktas plius paslauga“, kurioje esminga ne materialiai prekė, bet paslaugos. Tai skatina mokslininkų bendruomenę gilintis į įmonių veiklos organizavimo procesų, pritaikytų prie paslaugų teikimo specifikos, modeliavimą. Deja, net ir šiuose tyrimuose dažnai remiamasi linijiniu mąstymu, kai servitizavimo procesas modeliuojamas kaip vienakryptė tiekimo grandinė nuo paslaugų teikėjo iki kliento ir neatsižvelgiama į tai, kad teikiant paslaugas tiekimo procesas tampa neatskiriamas nuo gamybos proceso. Pasiiekti proveržį sudarant konceptualius servitizuoto verslo modelius, kurie leidžia sujungti į vieningą visumą produktas–paslauga sistemos gamintojo ir jos vartotojo veiksmus, gali padėti tinklaveikos teorijos atšaka, nagrinėjanti dvišalius ir daugiašalius tinklus, jungiančius skirtingų ekonominių interesų siekiančias šalis. Kol kas mažai tyrėjų kreipia dėmesį į tai, kad pagrindinis skirtumas tarp bendradarbiavimo industrinėje ir poindustrinėje ekonomikoje yra tas, jog anksčiau vyravo bendradarbiavimas tarp homogeniškų, t. y. tų pačių ekonominių tikslų siekiančių subjektų. Pavyzdžiui, smulkūs ūkininkai jungėsi į kooperatines organizacijas tam, kad įgytų didesnę derybinę galią parduodant savo produkciją supirkėjams ar pigiau įsigytų gamybinių išteklių. Todėl žemės ūkio politikoje taikomos priemonės remia tik vienašalius tinklus, padedančius bendradarbiauti ūkininkams. Formuojant poindustrinei ekonomikai pritaikytą paramos mechanizmą, turėtų būti susitelkta į priemones, kurios skatintų kurti dvišalio bendradarbiavimo tinklus, padedančius naujosios kartos ūkininkams užmegzti ir plėtoti ryšius su savo klientais.

Sinerginio efekto išgavimo būdai. Tinklų galia industrinėje ekonomikoje dažniausiai buvo matuojama tinklo narių skaičiumi, laikantis nuomonės, kad bendradarbiavimo sinergijos dydį lemia masto efektas. Tačiau servitizuotoje ekonomikoje taikyti šio vienintelio sinergijos išgavimo būdo, kurį vienas iš žinomiausių strateginio valdymo specialistų I. Ansofas apibūdinto kaip „2+2=5“, nepakanka (Ansoff, 1987). Servitizacijos tikslas – sukurti kuo didesnę sinerginę vertę, surandant kokybiškai naujų veiklos koordinavimo būdų tarp heterogeniškų subjektų. Didžiausią potencialą pateikti konceptualiai naują požiūrį į sinergijos kūrimo būdus ir atskleisti jų įvairovę turi kokybinių struktūrų metodas (Kalinauskas, 1991; Vidickienė, Melnikienė, 2014). Galimybės siekti kokybiškai skirtingų sinergijos išgavimo būdų lemia visai kitus akcentus formuojant paramos mechanizmą. Svarbiausiu uždaviniu kaimo politikai tampa paramos priemonės, padedančios kurti įvairias tinklų platformas. Jų tikslas – pasiūlyti inovatyvias bendradarbiavimo tarp ūkininkų ir jų klientų priemones.

Išvados

1. Industrinio ūkininkavimo patrauklumą mažinantys veiksniai, besireiškiantys globaliu mastu, pamažu suformavo inovatyviai mąstančių ir antrepreneriškų savybių turinčią žmonių grupę, kuri, matydama, kad industrializuoto žemės ūkio verslo modelio tobulinimo galimybės beveik išsemtos, ieško naujų sprendimų, kaip būtų galima ūkininkaujant susikurti tvarius pajamų šaltinius, papildant iki šiol vyraujančių ūkininkavimo verslo modelį naujomis strategijomis.

2. Tradiciškai maštantys politikos formuotojai gana skeptiškai žiūri į naujųjų ūkininkų kartos siūlomas idėjas ir galimybes susikurti tvarų pajamų šaltinį, gaminant maisto produktus pagal užsakymą ar teikiant kitas paslaugas. Daugiausia tai lemia aiškių ir moksliskai pagrįstų gairių, kaip formuoti servitizuoto verslo modelį, iš kokių komponentų jis turėtų susidėti ir kokias strategijas taikyti būtų veiksmingiausia dabartinėje verslo aplinkoje, trūkumas.

3. Pereinant prie servitizuoto verslo modelio reikia radikalių pokyčių žemės ūkio ir kaimo vystymo politikos paradigmoje. Industriniame ekonomikos evoliucijos etape vyravo valstybės intervencijos į ekonomikos vystymąsi priemonės, nukreiptos į stichiškai besiformuojančios rinkos reguliavimą „iš viršaus“, koreguojant kiekybinius parametrus: ūkių apsirūpinimo moderniomis gamybos priemonėmis lygį, žemės ūkio produktų kainas ir ūkininkavimo išlaidas. Paramos mechanizmai buvo sudaromi remiantis ekonomikos teorija. Servitizuotoje ekonomikoje svarbiausia sritimi, reikalaujančia valstybės pagalbos, tampa ūkinių subjektų tarpusavio santykių koordinavimo palengvinimas. Tai yra dėmesys turi būti sutelktas į kokybinius parametrus, skatinat inovatyvių bendradarbiavimo projektų iniciatorius. Paramos mechanizmai turi būti grindžiami vadybos teorijų, pritaikytų poindustrinės visuomenės poreikiams, postulatais.

4. Inovatyvių ūkių, savo verslą grindžiančių servitizacijos koncepcija, kūrimas ir palaikymas, taikant valstybinių programų paramos priemones, gali tapti veiksmingas ne tik vystant žemės ūkį ir kaimo regionų ekonomiką, bet ir formuojant naują, t. y. socialiai atsakingą, vartojimo kultūrą, taip pat sveikesnius mitybos ir gyvenimo būdo įpročius.

Literatūra

1. Ansoff, I. *Corporate Strategy*. London: Penguin Books, 1987.
2. Baker, J. R., Lobley, M., Whitehead, I. (eds.). *Keeping it in the Family: International Perspectives on Succession and Retirement on Family Farms*. London: Routledge, 2016.
3. Barbieri, C., Mahoney, E. Why is Diversification an Attractive Farm Adjustment Strategy? Insights from Texas Farmers and Ranchers. *Journal of Rural Studies*, 2009, Vol. 25, No. 1, p. 58-66.
4. Bassand, M. (ed.). *Self-Reliant Development in Europe. Theory, Problems, Actions*. USA: Gower Pub, 1986.
5. Breustedt, G., Glauben, T. Driving Forces behind Exiting From Farming in Western Europe. *Journal of Agricultural Economics*, 2007, Vol. 58, No. 1, p. 115-127.
6. Buera, F. J., Kaboski, J. The Rise of the Service Economy. *The American Economic Review*, 2012, Vol. 102, No. 6, p. 2540-2569.
7. Burton, R. J., Fischer, H. The Succession Crisis in European Agriculture. *Sociologia Ruralis*, 2015, Vol. 55, No. 2, p. 155-166.
8. Chiswell, H. M. The Importance of Next Generation Farmers: A Conceptual Framework to Bring the Potential Successor into Focus. *Geography Compass*, 2014, Vol. 8, No. 5, p. 300-312.
9. Clunies-Ross, T., Hildyard, N. *The Politics of Industrial Agriculture*. London: Routledge, 2013.

10. Cochrane, W. W. *The Development of American Agriculture: A Historical Analysis*. Minneapolis: Minnesota Press, 1979.
11. Coster, M. *Report on the Role of "New Generation" Farmers' Markets*. Department of Primary Industries, Australia, 2004.
12. Coster, M., Kennon, N. *The Role of New Generation Farmers' Markets in Rural Communities*. Rural Industries Research and Development Corporation, Australia, 2005.
13. Fairbairn, M., Fox, J., Isakson, S. R., Levien, M., Peluso, N., Razavi, S., Scoones, I., Sivaramakrishnan, K. Introduction: New Directions in Agrarian Political Economy. *Journal of Peasant Studies*, 2014, Vol. 41, No. 5, p. 653-666.
14. Foss, N. J., Saebi, T. Fifteen Years of Research on Business Model Innovation: How Far Have We Come, and Where Should We Go? *Journal of Management*, 2017, Vol. 43, No. 1. <https://doi.org/10.1177/0149206316675927> [2017-08-03].
15. Guthrie, J., Guthrie, A., Lawson, R., Cameron, A. Farmers' Markets: The Small Business Counter-revolution in Food Production and Retailing. *British Food Journal*, 2006, Vol. 108, No. 7, p. 560-573.
16. Hamilton, N. D. America's New Agrarians: Policy Opportunities and Legal Innovations to Support New Farmers. *Fordham Environmental Law Review*, 2011a, Vol. 22, p. 523-562.
17. Hamilton, N. D. Moving Toward Food Democracy: Better Food, New Farmers, and the Myth of Feeding the World. *Drake Journal of Agricultural Law*, 2011b, Vol. 16, No. 1, p. 118-135.
18. Hewitt, B. *The Town that Food Saved: How One Community Found Vitality in Local Food?* New York: Rodale, 2009.
19. Horlings, L., Marsden, T. Exploring the 'New Rural Paradigm' in Europe: Eco-economic Strategies as a Counterforce to the Global Competitiveness Agenda. *European Urban and Regional Studies*, 2012, Vol. 21, No. 1, p. 4-20.
20. Horlings, L., Marsden, T. The New Rural Paradigm and Redefining the Rural Web. In: P. Milone, F. Ventura (eds.). *Networking the Rural: The Future of Green Regions in Europe*. Van Gorcum, 2010, p. 213-247.
21. Jack, L. Accounting, Post-productivism and Corporate Power in UK Food and Agriculture. *Critical Perspectives on Accounting*, 2007, Vol. 18, No. 8, p. 905-931.
22. Kindström, D. Towards a Service-based Business Model – Key Aspects for Future Competitive Advantage. *European Management Journal*, 2010, Vol. 28, No. 6, p. 479-490.
23. Lowe, P., Murdoch, J., Ward, N. Networks in Rural Development: Beyond Exogenous and Endogenous Models. In: J. D. van der Ploeg and G. van Dijk (eds.). *Beyond Modernization: The Impact of Endogenous Development*. Assen: Van Gorcum, 1995, p. 87-106.
24. Mark, J., Carlos, M. Supply Chain Management for Servitised Products: A Multi-Industry Case Study. *International Journal of Production Economics*, 2008, Vol. 114, No. 1, p. 27-39.
25. Mazoyer, M., Roudart, L. A. *History of World Agriculture: From the Neolithic Age to the Current Crisis*. London: Eartscan, 2006.

26. OECD. *Rural Policy Reviews. The New Rural Paradigm: Policies and Governance*. Paris: OECD, 2006.
27. Ramaswamy, V., Ozcan, K. *The Co-creation Paradigm*. Stanford: Stanford University Press, 2014.
28. Reim, W., Parida, V., Örtqvist, D. Product–Service Systems (PSS) Business Models and Tactics – A Systematic Literature Review. *Journal of Cleaner Production*, 2015, Vol. 97, p. 61-75.
29. Renting, H., Marsden, T. K., Banks, J. Understanding Alternative Food Networks: Exploring the Role of Short Food Supply Chains in Rural Development. *Environment and Planning A*, 2003, Vol. 35, No. 3, p. 393-411.
30. Shortall, S., Shucksmith, M. Integrated Rural Development: Issues Arising from the Scottish Experience. *European Planning Studies*, 1998, Vol. 6, No. 1, p. 73-88.
31. Suwan, P., Opatpatanakit, A. Motivations and Achievements for Mid-career Change into Farming Occupation. *International Journal of Agricultural Technology*, 2015, Vol. 11, No. 5, p. 1059–1073. <https://www.cabdirect.org/cabdirect/abstract/20153272872> [2017-11-20].
32. Szmigin, I., Maddock, S., Carrigan, M. Conceptualising Community Consumption: Farmers’ Markets and the Older Consumer. *British Food Journal*, 2003, Vol. 105, No. 8, p. 542-550.
33. Uchiyama, T., Lobley, M., Errington, A., Yanagimura, S. Dimensions of Intergenerational Farm Business Transfers in Canada, England, the USA and Japan. *Japanese Journal of Rural Economics*, 2008, Vol. 10, p. 33-48.
34. Ulvenblad, P., Hoveskog, M., Tell, J. et al. Agricultural Business Model Innovation in Swedish Food Production: The Influence of Self-leadership and Lean Innovation. In: *Proceedings of the DRUID Society Conference on Entrepreneurship-Organization-Innovation*. Copenhagen Business School, 2014. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:746588/FULLTEXT01.pdf> [2017-11-20].
35. van der Ploeg J. D., Renting, H., Brunori, G., Knickel, K., Mannion, J., Marsden, T., De Roest, K., Sevilla-Guzmán, E., Ventura, F. Rural Development: From Practices and Policies Towards Theory. *Sociologia Ruralis*, 2000, Vol. 40, No. 4, p. 391-408.
36. Vidickienė, D., Melnikienė, R. *Kaimo politikos evoliucija*. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2014.
37. Ward, N. Environmental Concern and the Decline of Dynastic Family Farming. In: S. P. Carruthers, F. A. Miller (eds.). *Crisis on the Family Farm: Ethics or Economics?* Centre for Agricultural Strategy, 1996, p. 210-214.
38. Ward, N. The Agricultural Treadmill and the Rural Environment in the Post-productivist Era. *Sociologia Ruralis*, 1993, Vol. 23, p. 348-364.
39. White, B. Agriculture and the Generation Problem: Rural Youth, Employment and the Future of Farming. *IDS Bulletin*, 2012, Vol. 43, No. 6, p. 9-19.
40. Калинаускас И. Н. *Наедине с миром*. Киев: Октябрь, 1991.

Dalia Vidickienė

Adapting to the Needs of New Farmers' Generation: Theoretical Foundations for Rural Policy

Abstract

This research highlights the need to develop a better understanding of farming business perspective in the context of servitization of the economy. The article analyses the factors influencing the potential of industrial agricultural system, which make farming risky and unattractive business, as well as the emerging new business vision of the post-industrial farmers' generation. The aim of the article is to identify the key new theoretical foundations for post-industrial rural policy paradigm, which corresponds to the needs of new farmers' generation. The theory of service-driven business model is proposed as an integrative basis for the development of post-industrial rural development policy theory. It is suggested that a paradigm shift should focus on implementation of collaboration strategy. The main task of post-industrial rural policy is to introduce innovative tools for coordination between actions of farmers and their customers by supporting the establishment and development of various two-sided networks and its platforms.

Dalia Vidickienė – socialinių mokslų daktarė, Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto vyriausioji mokslo darbuotoja.

E. paštas: dalia@laei.lt.

Dalia Vidickienė – Doctor of Social Sciences, Chief Researcher at the Lithuanian Institute of Agrarian Economics.

E-mail: dalia@laei.lt.

Straipsnis įteiktas redakcijai 2018 m. sausio mėn.; recenzuotas; parengtas spaudai 2018 m. vasario mėn.